

AKTUEEL EVANGELIE

een tijdschrift gewijd aan
het herstel van het zuivere
evangelie

Sola Gratia
Solo Christo
Sola Fide

Door genade alleen
Door Christus alleen
Door geloof alleen

nummer 2
juni 1978

Luther

Paus Leo x

AKTUEEL EVANGELIE

Aktueel Evangelie is een tijdschrift gewijd aan de verkondiging van het bijbelse beginsel van de rechtvaardiging door het geloof.

**nummer 2
juni 1978**

Redactie:
Joh. Diepraam
M. Dulfer
D. Zantinge

Adviserend redakteur:
Robert D. Brinsmead

Dit tijdschrift verschijnt ieder kwartaal en is een uitgave van de Stichting Aktueel Evangelie, Postbus 25, Borger.

Redactie-adres: Aktueel Evangelie, Ravelstraat 24, Lisse.
Telefoon: de redactieleden zijn onder de volgende telefoonnummers bereikbaar:
02521 - 12186
05993 - 4282
05998 - 2484

Overname van de inhoud van dit tijdschrift alleen na schriftelijke aanvraag bij de redactie.

UITGEVERS en DOELSTELLING

Aktueel Evangelie is de Nederlandse editie van het internationale christelijke tijdschrift Present Truth, dat wordt uitgegeven door de New Reformation Fellowship. Er bestaat ook een Duitse editie, Wahrheit für Heute. Alle edities staan los van enige kerkelijke binding en worden uitgegeven door een groep christenen in Noord-Amerika, Australië en West-Europa.

Aktueel Evangelie heeft zich in deze tijd van religieuze verinnerlijking, van nadruk op de persoonlijke ervaring van de christen, van het plaatsen van Gods heilswerk in en door Jezus Christus op het tweede plan, evenals Present Truth, ten doel gesteld de vreugdeboodschap van de rechtvaardiging door het geloof te verkondigen. Wij menen dat de grondbeginselen van deze boodschap zeer krachtig en kernachtig werden geformuleerd door de Hervormers in de 16de eeuw. Ook geloven wij dat deze grondbeginselen, gebaseerd op de Heilige Schrift, in deze tijd van subjectieve geloofsbeleving verloren dreigen te gaan. Aktueel Evangelie sluit zich bij deze beginselen volledig aan. Ze vormen dan ook ons redactionele uitgangspunt. Ze kunnen onder meer worden uitgedrukt door de volgende beroemde reformatoren uitspraken:
1. Sola Gratia – door genade alleen. Gods heilrijke handelen in Zijn Zoon Jezus Christus is de enige grond voor onze bevrijding en verlossing.

Uw steun voor de financiering van dit gratis tijdschrift hebben wij hard nodig. Indien U kunt stort dan Uw bijdrage voor Aktueel Evangelie op:

AMRO-BANK STADSKANAAL
nr. 48.24.19.717 t.n.v. Aktueel Evangelie
(of op postrek. 3410100 van de Penningmeester van de Stichting Aktueel Evangelie te Borger).

2. Solo Christo – door Christus alleen. Jezus' leven en sterven in onze plaats is de enige grond waarop de gelovige met God weer gemeenschap kan hebben.

3. Sola Fide – door het geloof alleen. Het geloof, ons geschenken en in ons gevoed door de Heilige Geest, is het enige instrument waardoor wij ons het plaatsvervangende leven en sterven van onze Heer tot rechtvaardiging kunnen toeëigenen.

4. Sola Scriptura – door de bijbel alleen. De Heilige Schrift alleen bevat de objectieve richtlijn voor het christelijk geloof en handelen en moet daarom worden aanvaard als het aan ons door God geopenbaarde en gezaghebbende Woord.

Aktueel Evangelie wil deze beginselen hoog houden en verdedigen. Wij zijn ervan overtuigd dat zij steeds weer moeten leiden tot hernieuwd onderzoek van alle traditionele opvattingen en meningen over christelijke waarheden. Steeds opnieuw moeten deze opvattingen kritisch worden gezien en getoetst aan deze beginselen.

Onze uiteindelijke visie is een herstel van het nieuwtestamentisch christelijk geloof, hetgeen tot stand kan komen door een nieuwe hervorming in de christenheid.

ABONNEMENTEN

Aanvragen om gratis abonnementen kunt u zenden aan de Stichting Aktueel Evangelie, Postbus 25, Borger.

BIJDRAGEN

Dit blad is geheel gratis. U kunt ons echter helpen onze doelstellingen te verwezenlijken door bijdragen te storten op postrekening 3410100 t.n.v. de Penningmeester van de Stichting Aktueel Evangelie te Borger of door overmaking op de AMRO-BANK STADSKANAAL, nr. 48.24.19.717 t.n.v. Stichting Aktueel Evangelie. Alle bijdragen zijn fiscaal aftrekbaar.

REDAKTIONEEL

Rechtvaardiging door het geloof –de kern van de christelijke verkondiging– is onderhevig aan ernstig verval. Deze boodschap –in feite de bijbelse boodschap– die door Paulus werd verkondigd en in de 16e eeuwse Hervorming krachtig tot nieuw leven werd gebracht, lijkt niet meer in het tegenwoordige denkpatroon te passen. Theologen zoeken al tientallen jaren naar wegen om de geloofsgerechtigheid zo te formuleren –of om te bouwen– zodat zij beantwoordt aan de vragen en behoeften van de moderne mens. Zoals Paulus en Luther het leerde, zeggen zij, is het verouderd, een fictie uit het verleden toen aan zo'n systeem behoefte was. Nu spreekt het niet meer aan, dus moeten wij er een andere inhoud aan geven. De idee dat wij mondige mensen aan onze gerechtigheid voor God niets kunnen doen en dat we op iemand anders zouden moeten vertrouwen, dat wij als mensen eigenlijk maar hulpeloos en hopeloos zouden zijn, is achterhaald. Het woord gerechtigheid klinkt stijf en on-aktueel. Als het gebruikt wordt, dan alleen in de zin van sociale gerechtigheid, opkomen voor de ontrechten, instaan voor de mensen die onrechtvaardig worden behandeld, recht maken wat in onze samenleving krom is.

Als christen moet je natuurlijk achter deze laatste opvatting staan. Zonder praktische uitwerking stelt het christelijk geloof inderdaad maar weinig voor. Is het echter reëel te stellen dat het daar in het evangelie ten diepste om gaat? Dat geloofsgerechtigheid uit de tijd is en dat we als christenen ons moeten concentreren op het scheppen van een betere wereld?

In deze editie van 'Aktueel Evangelie' beginnen we met een reeks van artikelen over het omstreden punt van de geloofsgerechtigheid. Niet alleen zal de erfenis van de Hervorming worden nagegaan, maar ook de betekenis daarvan voor vandaag en morgen. Ook zullen enkele belangrijke wijzigingen en afwijkingen worden belicht.

Men zal begrijpen dat de beperkte omvang van ons blad, dat bovendien maar vier keer per jaar verschijnt, niet toelaat deze omvangrijke onderwerpen in deze jaargang allemaal te

behandelen. Daar ontbreken ons de middelen voor. In dit verband doen we nog eens een beroep op onze lezers ons bij te staan met financiële steun. Zij die dit al regelmatig doen, ontvangen onze diep gemeende dank. Behalve verval en verlies constateren we ook dat de reformatische leer van de rechtvaardiging door het geloof op tal van plaatsen tot nieuw leven komt. Ook hieraan willen we in de komende nummers aandacht schenken. Zoals de lezers van 'Aktueel Evangelie' weten, willen zij die achter dit blad staan een bijdrage leveren om de kern van het evangelie ook in onze tijd nadruk te geven. Als het christelijk geloof zijn wezenlijke betekenis wil houden, zal het zich niet van die kern moeten laten beroven. Al zou het een beweging worden met de grootste maatschappelijke relevantie, het verlies van die kern zou het tot een uitgehold geloof maken. Het woord 'uitgehold' heeft een dubbele betekenis die treffend is. Uitgehold is iets waar de kern is uitgehaald. Het lege omhulsel stelt niet veel meer voor. Ook betekent het: als je na een tijdje hardlopen niet meer kunt... Het woord in deze tweeledige betekenis schijnt van toepassing te zijn op de huidige situatie in de christelijke kerken.

Geloofsgerechtigheid vult het christelijke geloof. Het geeft het kracht en maakt het revolutionair. Niet in eerste instantie maatschappelijk, maar individueel; in de zin dat er mensen door worden aangedaan en veranderd. Geloofsgerechtigheid is niet verouderd. Het maakt de christelijke verkondiging juist tot een 'aktueel evangelie'.

jd

GELOOFSGERECHTIGHEID IN DE 16E EEUWSE HERVORMING

Luther wordt wel omschreven als 'de eerste grote en duidelijke prediker van de gerechtigheid door het geloof die de christelijke kerk heeft gekend sedert de apostel Paulus' - Julius Koslin, The Theology of Luther, p.77, 78.

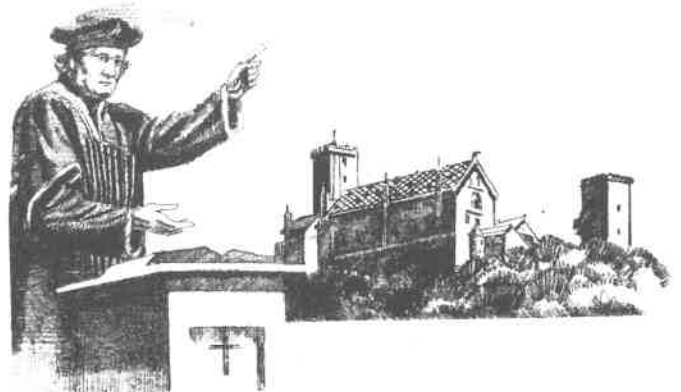
Ook vóór Luthers tijd heeft de kerk vele grote leraren gekend die er op hamerden dat de enige weg waarlangs de mens tot gerechtigheid kan komen, de genade Gods en het geloof in Christus is. Maar de grootsten onder hen, zelfs Augustinus, verwarden gerechtigheid door het geloof met de vernieuwing van het leven in gehoorzaamheid, die in de gelovige door de Heilige Geest tot stand wordt gebracht. Ze kenden geen duidelijk onderscheid tussen de gerechtigheid welke de gelovige heeft door het geloof en de door de Geest geschonken heiligheid van zijn leven. Men verwarde of vermengde rechtvaardiging en heiligmaking, of anders gezegd, men wist wet en evangelie niet duidelijk te onderscheiden. Nu moet worden gezegd dat de beste leraren van de kerk nimmer tot een gruwelijk en openlijk wetticisme vervielen. Zij verwierpen dan ook het meer verfijnde wetticisme dat als semi-pelagianisme bekend staat. Het verwarren van gerechtigheid door het geloof met heiligmaking door de Geest leidde echter onvermijdelijk tot een verduistering van het evangelie. De oogst daarvan was dwaling, bijgeloof en al het andere kwaad van het middeleeuwse, godsdienstige stelsel.

We maken deze opmerking niet uit louter historisch oogpunt. Als we geen lering trekken uit de vergissingen en fouten van het verleden zijn we gedoemd ze zelf ook te maken. Luther heeft dikwijls gewaarschuwd dat de duisternis en de dwaling van het verleden

ons zullen overvallen als we niet de zuiverheid van de gerechtigheid door het geloof bewaren.

Onder hen die ons willen terugvoeren naar de voor-reformatorische periode, behoren enkele van de belangrijkste Luther-deskundigen van deze tijd. Zij beweren dat Luther leerde dat rechtvaardiging betekent (persoonlijk) rechtvaardig **maken** en dat men dit kan gelijkstellen aan een vernieuwing die de Heilige Geest in de gelovige bewerkt. Sommigen beweren dat het Melanchthon en de protestantse scholastiek waren, en niet Luther, die het idee van de forensische (vreemde, buiten ons plaatsvindende) rechtvaardiging hebben ontwikkeld.

In de discussie hierover hangt veel af van het tijdstip waarop Luther tot een duidelijk begrip van de betekenis van de 'gerechtigheid Gods' (Rom.1:17) gekomen is. Luther zelf geeft een beschrijving van de 'verlichting' die over hem kwam toen hij in de toren peinsde over de betekenis van Rom.1:17. Vóór deze gebeurtenis was Luther nog niet de gerijpte

protestantse hervormer maar de jonge, vurig evangelische Rooms-Katholiek.

In het voorwoord van de Wittenberg-editie van zijn werken (1545), vertelt Luther van de 'toren ervaring' en plaatst deze ergens tegen het einde van het jaar 1518. Dat is nogal laat; een jaar nadat hij de 95 stellingen aan de kerkdeur nagelde en ruim een jaar voordat hij naar de Rijksdag te Worms ging. We doen er goed aan te bedenken dat Luther erg kritisch stond tegenover zijn vroegere werken en leerstellige formuleringen. Hij wenste ze liever te verbranden dan dat ze opnieuw zouden worden gepubliceerd.

Vóór zijn 'toren ervaring' had Luther als jong katholiek theoloog al een lange weg afgelegd en had reeds veel inzicht in het evangelie van Christus' gerechtigheid verkregen. In zijn rondborstige stijl was hij uitgevaren tegen het wetticisme en het semi-pelagianisme van de eigentijdse geleerden. Hij begreep dat er geen verlossing was door de werken maar dat alleen de gerechtigheid van Christus uit genade kon baten. Op dit punt van zijn ontwikkeling hield Luther het volkomen bij zijn grote voorbeeld, de kerkvader Augustinus. Door hem werd de geloofsgerechtigheid verstaan als datgene wat Christus door Zijn genade in ons bewerkt en dit werd op een vreemde wijze vermengd met de idee van toegerekende gerechtigheid. Luthers leer was evenwel evangelisch genoeg om de theologen van zijn tijd te prikkelen en om het middeleeuwse systeem te doen wankelen.

Toch was dit alles –zowel zijn beroemde werk over de Romeinenbrief als zijn 95 stellingen– het werk van Luther als jonge katholiek of als Augustiner theoloog. Het was nog niet de idee van de protestantse Hervormer. Sommige van de Luther-experts menen echter dat Luther zich heeft vergist door zijn 'toren ervaring' zo laat te dateren. Zij beweren dat hij een geheugenstoring of iets dergelijks moet hebben gehad. Volgens hen is het zeker dat de 'toren ervaring' eerder, namelijk omstreeks 1512 of 1513, moet hebben plaatsgevonden. In ieder geval vóór hij zijn beroemde lezingen over de Romeinenbrief had gehouden (1515–1516). Waar het om gaat is dit: als de 'toren ervaring' eerder plaatsvond, dan heeft de protestantse Luther inderdaad geleerd dat rechtvaardiging betekent rechtvaardig maken en heeft hij geloofsgerechtigheid verward met de vernieuwing en de gehoorzaamheid van de Geest in het leven. Met andere woorden: Luther zou in zijn hart toch een rooms-katholiek zijn gebleven. Het idee van vernieuwing als geloofsgerechtigheid is namelijk het verfijnde semi-pelagianisme,

de echte roomse leer.

Opzettelijk gebruiken we hier het woord 'verfijnd', omdat thans een aantal roomse theologen beweren dat de kerk in de zestiende eeuw was afgedwaald tot semi-pelagianisme en dat Luther terecht tegen het vervallen katholicisme in opstand was gekomen. De kerk zou de uitdaging van de hervorming hebben aanvaard en niet alleen Luther maar ook het semi-pelagianisme hebben verworpen. Op het concilie van Trente (helft 16e eeuw) werd de augustijnische opvatting over de rechtvaardiging herbevestigd.

Luther heeft eens gezegd dat als de Paus het evangelie van de rechtvaardiging door het geloof zou verkondigen, dan zou hij diens voeten kussen en hem op de handen dragen.⁺ Er zijn thans kerkhistorici en theologen die zeggen: 'Als Luther getuige zou zijn geweest van de verwerping van het semi-pelagianisme op het concilie van Trente, en gezien zou hebben dat de kerk de rechtvaardiging door Gods genade alleen opnieuw bevestigde, dan zou hij inderdaad de voeten van de Paus hebben gekust en hem op handen hebben gedragen. Ook sommige protestantse theologen zijn het met deze gedachte eens.

Het verbazingwekkende is dit: men heeft de jonge Luther herontdekt en in het moderne Lutheronderzoek gaat de belangstelling meer uit naar de theologie van de jonge Luther; een theologie waarvan Luther op latere leeftijd zelf vond dat ze maar verbrand diende te worden. Waarom deze grote belangstelling voor de jonge Luther? Omdat deze de brug vormt tussen het roomse en het protestantse geloof. De geest van deze Luther is nu de belangrijkste medicijn geworden om de wond, geslagen in de zestiende eeuw, te genezen.

⁺ Zie H. J. McSorley, *Luther, Trent, Vatican I, II, McCormick Quarterly*, 21 nov. 1976, p. 95-104.

Het is inderdaad verbijsterend dat Luther die zo radicaal met het roomse stelsel brak, thans de grote middelaar moet worden tussen Rome en Reformatie.

Dit alles is het gevolg van de weigering om Luthers eigen datering van de 'toren ervaring' te aanvaarden.

Hoe de gerijpte hervormer, de echte protestantse Luther, de augustijnische (roomse) opvatting van de rechtvaardiging door het geloof beschouwde, blijkt uit zijn eigen woorden: 'Aanvankelijk las ik niet alleen maar verslond ook Augustinus. Maar toen in de brieven van de apostel Paulus voor mij een deur werd geopend, zodat ik begreep wat rechtvaardiging door het geloof is, had Augustinus afgedaan.' (Luther's Works; Phil. Fortress Press 1967; Vol. 54, Tafelrede).

De beslissende vraag is: Wanneer werd deze deur in Paulus' brieven geopend? Zeker niet in 1515-1516, toen hij zijn lezingen over de Romeinenbrief hield. Hierin beroept hij zich herhaaldelijk op de 'gezegende Augustinus'. Kennelijk was zijn volledige doorbraak nog niet gekomen.

In 1518, waarschijnlijk tegen het einde van dat jaar (dat is ongeveer het tijdstip waarop volgens Luthers eigen datering de 'toren ervaring' zou hebben plaatsgevonden) publiceerde Luther zijn 'Prediking over de Drievoudige Gerechtigheid'. Hierin vinden we voor 't eerst een duidelijk onderscheid tussen geloofsgerechtigheid en de gerechtigheid die door de Heilige Geest in het leven van de gelovige wordt bewerkt. De finse theoloog Saarnivaara drukt het als volgt uit: 'De opvatting over rechtvaardiging die Luther in deze prediking uiteenzet is volmaakt eensluidend met zijn gehele reformatische leer. De grondgedachte over het rechtvaardig-zijn voor Gód die hierin wordt uitgedrukt is niet langer meer in overeenstemming met die van Augustinus. Luther leert zeer uitdrukkelijk dat de mens door de eeuwige gerechtigheid van Christus wordt gerechtvaardigd en niet door een vernieuwing of rechtvaardigwording door de werking der genade. De nadruk wordt gelegd op het werk van Christus.' - Luther Discovers the Gospel; p. 94-95.

Kort hierna waarschijnlijk vroeg in 1519, gaf Luther zijn 'Prediking over de tweevoudige gerechtigheid' uit, waarin hij zijn denkbeelden herzag en nog verder radicaliseerde. Hierin zien we duidelijk de gedaantewisseling die hij onderging van rooms naar protestants theoloog. In deze uiteindelijke doorbraak werd, met de Hervormer, ook de Reformatie geboren.

In deze 'Prediking' constateren we voor 't eerst de echte protestantse leer over de rechtvaardiging door het geloof. We staan daarom even stil bij de centrale betekenis ervan. Dit gebeurt in het volgende artikel over de 'Nummer Een en de Nummer Twee van de gerechtigheid'.

Het is verbijsterend dat Luther, die zo radicaal met het roomse stelsel brak, thans de middelaar moet worden tussen Rome en Reformatie

GERECHTIGHEID: NUMMER EEN EN NUMMER TWEE

Luther spreekt over twee soorten gerechtigheid. De eerste noemt hij een vreemde gerechtigheid -'het leven, het doen, het spreken van Christus, Zijn lijden en sterven'. Dit is volgens hem een oneindige gerechtigheid. Het is datgene wat de mens ontvangt in de doop en wanneer hij waarlijk berouw toont. Hij wordt geschonken zonder onze werken en uit genade alleen.

De tweede soort gerechtigheid noemt Luther de goede werken. '...deze gerechtigheid bestaat uit liefde tot de naaste', uit 'ootmoed en vrees voor God'. Ze vloeit voort uit de eerste gerechtigheid als vrucht of gevolg ervan... . Deze gerechtigheid volgt het voorbeeld van Christus.

Er dient met nadruk op te worden gewezen dat Luther deze tweede soort gerechtigheid niet geringschat. Hij prijst haar juist uitermate, indien zij de juiste plaats inneemt. De verlossing schrijft hij echter geheel toe aan de eerste gerechtigheid, namelijk die van Christus. Voor hen die een duidelijk onderscheid tussen rechtvaardiging en heiliging (of anders gezegd tussen wet en evangelie) kennen is dit wellicht niet opzienbarend. Het juiste onderscheid tussen wet en evangelie werd door Luther beschouwd als de grondslag van de Reformatie. Hij waarschuwt herhaaldelijk tegen beweringen dat dit onderscheid gemakkelijk zou zijn te handhaven. Er is volgens hem veel genade en ervaring nodig om het ook in de praktijk te brengen.

In 'Luthers Prediking over de tweevoudige genade' zitten nog wel enkele vage aspecten, maar we moeten bedenken dat de eerste protestant nog maar net was geboren en nog moest groeien. In de jaren die volgden werkte hij de gedachte van de tweevoudige gerechtigheid uit tot een 'vlijmscherp' instrument. Zijn commentaar op de Galatenbrief in 1531 is de neerslag van zijn gerijpte ideeën. Volgens Dillenberger '...beschouwde hij de lezingen van 1531... één van de weinige werken van genoeg belang om te bewaren...' -Dillenberger, Martin Luther: Selections from this writings, p.99.

In dit commentaar op de Galaten gaat Luther uitvoerig in op de gedachte van de tweevoudige gerechtigheid.

Nummer Een: passieve gerechtigheid

Dit is de gerechtigheid die ons in het evangelie verkondigd en aangeboden wordt. Volgens hem is het:

'...de gerechtigheid van het geloof of de christelijke gerechtigheid welke God toerekent zonder werken... een zuiver passieve gerechtigheid... Daarom leek het mij goed deze geloofsgerechtigheid passieve gerechtigheid te noemen (omdat het in 't geheel geen verband houdt met alle menselijke pogingen en werken). Idem, p.101.

'Deze passieve geloofsgerechtigheid... welke de gerechtigheid is der genade, barmhartigheid en vergeving der zonde...', 'door louter toerekening...', '...deze gerechtigheid is van de hemel en passief; niet van ons zelf, maar uit de hemel ontvangen; we bewerken het niet, maar leggen er in het geloof beslag op.' Idem, p.105.

'In die gerechtigheid en in dat leven (van Christus) ken ik geen zonde, geen knagend geweten of zorg over de dood... Ik heb behalve dit leven nog een andere gerechtigheid en een ander leven, namelijk dat van Christus, de Zoon van God, die zonde noch dood kent, maar gerechtigheid is en eeuwig leven...' Idem, p.105,106

Omdat deze gerechtigheid de gerechtigheid is van Christus, noemt Luther haar op vele plaatsen een gave, een eeuwige, oneindige gerechtigheid die de gelovige maar niet beetje bij beetje wordt geschonken, maar ogenblikkelijk en totaal.

Eén punt vraagt nog om verduidelijking. Soms spreekt Luther over deze 'vreemde' gerechtigheid als zijnde 'in ons' (Idem, p.101,109). Wanneer hij dit doet, betekent dat geen terugval tot het augustinisme (of de roomse formulering die het werk van Christus vóór ons verwacht met Zijn werk in ons). Wanneer Luther zegt dat deze gerechtigheid in ons is, bedoelt hij niet in ons als een hoedanigheid (b.v. toegedeelde of ingegoten gerechtigheid, zoals dit wel wordt genoemd), maar 'in ons door het geloof'. Dat wil zeggen, wij zien en koesteren het met ons hart. Op de wijze waarop Paulus aan de Filippenzen schrijft: 'Ik draag u op het hart...' (Filpp.1:7).

Om iedere twijfel weg te nemen dat het dit is wat Luther met deze uitdrukking bedoelt, halen wij zijn eigen verhelderend commentaar op de Galaten aan:

'Christelijke gerechtigheid is daarom, zoals ik gezegd heb, de toerekening door God voor of tot gerechtigheid vanwege ons geloof (in Christus of om Christus' wil). Wanneer de roomse wijsgeren deze vreemde en wonderlijke definitie, die het verstand te boven gaat, horen, lachen zij, want zij verbeelden zich dat gerechtigheid een hoedanigheid is die in de ziel wordt gegoten en zich vervolgens door het gehele lichaam verspreidt. Zij kunnen de overleggingen van het verstand niet op zij zetten, overleggingen die leren dat ware gerechtigheid zou zijn: een juist oordeel, een goede wil of een goed voornemen. Het is de onuitsprekelijke gave die alle verstand te boven gaat dat God hem rechtvaardig rekent en als zodanig erkent hem die zonder werken alleen in het geloof Zijn Zoon omhelst die voor ons in de wereld gezonden, geboren werd, geleden heeft en gekruisigd werd.'

'Dit is wat woorden betreft een gemakkelijke zaak, namelijk dat gerechtigheid niet wezenlijk in ons is, zoals de roomsen van Aristoteles uit redeneren, maar buiten ons, alleen in Gods genade en Zijn toerekening...'

-Maarten Luther, Commentaar op Paulus' brief aan de Galaten.

Nummer Twee: actieve gerechtigheid

'...er bestaat nog een gerechtigheid die de gerechtigheid van de wet, de Tien Geboden, wordt genoemd. Ook dit onderwijzen wij naar de leer van het geloof'-Dillenberger, p.100. Luther stelt dat deze gerechtigheid bestaat uit:

'... onze werken, en dat zij door ons tot stand wordt gebracht door óf onze zuivere natuurlijke krachten (zoals de sofisten menen) of door de gave van God. Want deze vorm van gerechtigheid is, evenals alle goede werken waarin we ons mogen verheugen, een gave van God.' Idem, p.101.

Met nadruk noemt Luther de actieve gerechtigheid van de christen een gave van God. De Heilige Geest wordt hem of haar gegeven om in hem of haar het te bewerken. Maar daarom noemt Luther het nog geen 'geloofsgerechtigheid'. Dat is voor hem een absoluut andere gave die tot Nummer Een behoort. Alleen de 'passieve' gerechtigheid wordt geloofsgerechtigheid genoemd.

Van deze actieve gerechtigheid zegt Luther:

'Ik weet dat ik het moet bezitten'. Hij wijst er echter op dat zij niet in staat is de zonde te verzoenen, aan de wet te voldoen of het geweten te sussen. In dit leven is deze vorm van gerechtigheid altijd onvolledig en onvolmaakt. De aardse mens blijft immers een onvolkomen kanaal voor de Heilige Geest. Luther zegt daarom: 'Ik kan er niet op vertrouwen noch durf ik het daar op aan te laten komen in het oordeel van God.' Als het geteisterde geweten troost behoeft, dan laat Luther ieder vertrouwen op deze actieve gerechtigheid schieten en vindt slechts rust in de passieve gerechtigheid van genade, barmhartigheid, vergeving van zonde (zie idem, p.102).

Toch blijft actieve gerechtigheid noodzakelijk, hoewel het binnen bepaalde grenzen moet worden gehouden.(idem,p.104). Als christenen dienen we niet alleen ijverig te zijn in goede werken, maar ook ijverig om daar nooit op te vertrouwen, ofschoon het een gave van God is. (Hij geeft namelijk de kracht om te gehoorzamen). Door op actieve gerechtigheid te vertrouwen betekent dat we van Gods genade niet meer afhankelijk willen zijn.

Actieve gerechtigheid is dan ook de vrucht van passieve gerechtigheid. Luther omschrijft ook hoe de toegerekende of passieve gerechtigheid deze actieve gerechtigheid of heiliging in de gelovige bewerkt:

'Ik verricht goede werken wanneer daarvoor de gelegenheid bestaat. Als ik een dienaar van het Woord ben, preek ik, troost ik de gebrokenen van hart, bedien ik de sacramenten.

Augustinus

Als vader leid ik mijn huis en gezin, voed ik mijn kinderen op in vrees en kennis van God. Als magistraat heb ik de opdracht een behoorlijk bestuur uit te oefenen. Als knecht moet ik mijn werk goed doen. Samengevat: iedereen die verzekerd is dat Christus zijn gerechtigheid is doet zijn werk niet alleen blijmoedig, maar onderwerpt zich ook aan de overheid en aan hun voorschriften, hoe streng, hard, ja zelfs wreed deze ook mogen zijn, en aanvaardt –als de noodzaak dit vereist– alle lasten en gevaren van dit leven. Hij weet dat dit de wil van God is en dat Hij behagen schept in gehoorzaamheid. Tot zover het argument in deze brief waarin Paulus, met het oog op de valse leraren, die deze gerechtigheid door het geloof onder de Galaten hadden verduisterd, zijn gezag verdedigd en aanbeveelt'. Idem, p.109.

Als wij dan aldus het geloof van Christus hebben onderwezen, hebben wij een goed werk verricht. Want gij hebt door het geloof Christus aangegrepen, door wie gij rechtvaardig bent gemaakt⁺, dus kúnt ge ook goed doen. Heb God en uw naaste lief, beroep u op God, dank, loof en belijdt Hem. Doe goed aan uw naaste en dien hem; vervul zo uw ambt. Dit zijn inderdaad goede werken die voortvloeien uit dit geloof en uit de blijmoedigheid van het hart, want we hebben in Christus vergeving van zonden verkregen...Als de zonden zijn vergeven en het geweten bevrijd van zware druk, dan kan de christen alle lasten gemakkelijk dragen' Idem p.111,112.

Juist onderscheid tussen de tweevoudige gerechtigheid.

Dit onderscheid tussen de gerechtigheid door het geloof (rechtvaardiging) en de gerechtigheid door de wet (heiliging) was de grondslag van Luthers leer. Hij benadrukte dit onderscheid om twee redenen: voor de eer van Christus en als troost voor het geplaagde geweten.

Verlossing vindt haar grondslag in de gerechtigheid door het geloof. Zodra we de heiliging (of actieve gerechtigheid) hier in gaan onderbrengen, halen we de eer van Christus omlaag, omdat we onze verlossing niet uitsluitend aan Zijn leven en lijden toeschrijven. Niets kan de toorn van God verzachten dan 'dat Christus mij heeft liefgehad en Zich voor mij heeft gegeven' (Gal.2:20). Als men de actieve gerechtigheid van alle mensen, het lijden van alle martelaren en de gehoorzaamheid van alle heilige engelen ver-

gelijkt met Zijn onvergelykelijke, eeuwige en oneindige gerechtigheid, dan betekenen deze niets. Het zou beter zijn alle goede werken, ook die door genade zijn verricht, maar in de hel te smijten dan ze onder te brengen in de gerechtigheid door het geloof.

Luther bekijkt het ook van de kant van de mens. Het juiste onderscheid is nodig voor het troosten van het geweten.

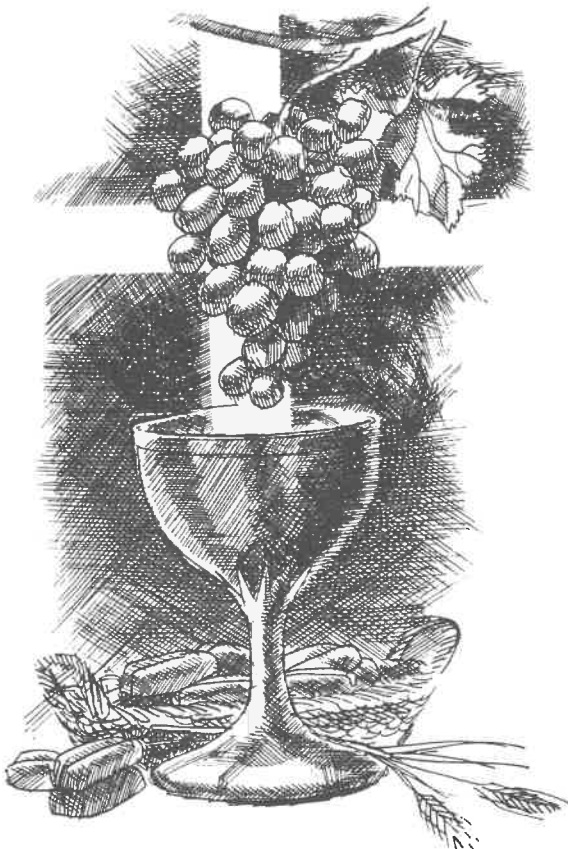
'Hier ligt onze wijsheid, waar wij leren onderscheid te maken tussen twee soorten van gerechtigheid, actief en passief. ..Beide zijn nodig, maar beide moeten binnen hun grenzen worden gehouden'.

'Daarom dragen wij met zoveel ernst uit en herhalen we deze leer van geloof in de christelijke gerechtigheid, zodat het hierdoor voortdurend wordt beoefend en duidelijk onderscheiden van de actieve gerechtigheid die uit de wet is (want op deze leer is de kerk gebouwd en daarin bestaat zij). Anders zullen we nooit in staat zijn de ware wijsheid te bewaren, maar langzamerhand canonisten, ceremonialisten, wetticisten of papisten worden en Christus zo verduisteren, dat niemand in de gemeente nog op de juiste wijze wordt onderricht of getroost. Als we daarom leraren en leiders willen zijn, past het ons om grote zorgvuldigheid in deze zaken te betrachten en het onderscheid tussen de gerechtigheid van de wet en de gerechtigheid van Christus te bewaren.

'Dit verschil is makkelijk in woorden uit te drukken, maar in de praktijk en de ervaring erg moeilijk, ofschoon het nooit zo ijverig hoeft te worden beoefend en uitgevoerd; want in het uur van de dood, of in andere geestelijke of gewetensconflicten, komen deze twee soorten van gerechtigheid dichterbij dan u ooit zou wensen of verlangen. Daarom vermaan ik u, in het bijzonder die leraren en leidlieden van het geweten zullen worden, dat u zich voortdurend oefent door studie, door lezen en mediteren van het woord en door gebed in tijden van verzoeking, zodat u in staat zult zijn zowel uw eigen geweten als dat van anderen te vertroosten en hun van de wet tot de genade zult brengen, van actieve tot passieve gerechtigheid, van werkgerechtigheid tot ontvangen gerechtigheid, en om te sluiten, van Mozes tot Christus. Want de duivel gaat rond,

* In het verband bedoeld Luther uiteraard 'gerekend'.

strijd en conflict zaaiend in ons geweten, en maakt ons door de wet bevreesd door ons de schuld van de zonde op te leggen, onze slechte levenswandel van vroeger, de toorn en het oordeel van God, hel en eeuwige dood, zodat hij ons hierdoor tot wanhoop kan drijven, en ons tot zijn gebonden slaven kan maken en plukken uit de hand van Christus. Daarom tracht hij ons op te dringen die uitspraken van het evangelie waarin Christus Zelf werken van ons eist en in duidelijke woorden met doem en dood dreigt als we die niet doen. Welnu, als we niet in staat zijn te oordelen tussen deze twee soorten van gerechtigheid, als we niet door het geloof Christus aangrijpen, Die aan de rechterhand van God zit en daar voor ons zondaars pleit, dan zijn we onder de wet en niet onder de genade, dan is Christus niet meer een Verlosser maar een Wetgever, dan is er geen verlossing meer, maar alleen wanhoop waarop een eeuwige dood moet volgen.' Idem, p.107, 108.

DE FORMULE VAN EENDRACHTIGHEID

Enkele jaren na de dood van Luther herhaalde de 'Formula Concordiae'⁺ deze basisinzichten van Luther over de tweevoudige gerechtigheid. In deze Formule van Eendrachtigheid werd door zijn trouwe volgelingen geen schade aangericht aan zijn leer van gerechtigheid door het geloof. Waar het de Formule aan ontbrak was de donder en het vuur van Luthers stijl, maar zij won het juist in grotere precisie en verfijning. Het is onzin te beweren, zoals sommigen doen, dat de Formule afweek van Luthers uitspraken op dit punt. Zeker week de Formule af van de jonge Luther, de Augustijner monnik, die Luther trouwens zelf al had verworpen.

De twee gedeelten van de Formule van Eendrachtigheid waar het hier om gaat, zijn de verklaringen 'De gerechtigheid des geloofs voor God' en 'De wet en het evangelie'. Hierin wordt het onderscheid tussen wet en evangelie geprezen als het grootste licht van de hervorming.

De gerechtigheid van het geloof wordt onze 'enige' gerechtigheid genoemd. Deze bestaat uit de gehoorzaamheid van Christus in zowel leven als sterven, waardoor Hij de wet vervulde en deze tevreden stelde ten behoeve van arme, veroordeelde zondaren. Door deze gerechtigheid van Christus zijn zij gerechtvaardigd en verlost en God rekent deze gerechtigheid, die niet van henzelf is, toe aan allen die het evangelie geloven. Rechtvaardiging is de verklaring, of de uitspraak, van God dat de zondaar is vrijgesproken en rechtvaardig is op grond van de gehoorzaamheid en de dood van Christus.

Vernieuwing, heiliging en een leven van gehoorzaamheid 'volgt op de gerechtigheid door het geloof'. De gerechtigheid die door heiliging ontstaat, die uit de geloofsgerechtigheid voortkomt, wordt een 'beginnende gerechtigheid' genoemd, omdat deze in dit leven door het bederf van de erfzonde nimmer volkomen kan zijn.

Gerechtigheid door heiliging bestaat uit een leven van actieve gehoorzaamheid aan Gods wet, die de levensregel van de gerechtvaardigde gelovige wordt (zie voor 'Het Derde Gebruik van de Wet', het 'Boek van Eendrachtigheid', p.261,264.) De Heilige Geest woont in de gelovige en stelt hem in staat dit leven van nieuwe gehoorzaamheid te leiden. Maar (en dit is het kardinale punt): '...deze inwoning van God is niet de gerechtigheid van het geloof die Paulus de "justitiam Dei" noemt, dat is Gods gerechtigheid waarvoor wij rechtvaardig worden gerekend voor Hem; deze heiliging komt echter voort uit de geloofsgerechtigheid, die in feite niets anders is dan de vergeving der zonden en een barmhartige aanname van de zondaar vanwege Christus' gehoorzaamheid en verdienste alleen.' Idem, p.254-255.

De Formule van Eendrachtigheid verklaart dat de twee soorten van gerechtigheid niet mogen verward:

'...noch vernieuwing en heiliging noch deugden en goede werken zijn...onze gerechtigheid voor God...de gerechtigheid des geloofs bestaat slechts uit de vergeving der zonden uit pure genade, door Christus' verdienste alleen. Deze zegeningen worden ons aangeboden door de beloften van het evangelie en worden ontvangen, aanvaard, toegepast en aangegrepen door het geloof alleen.' Idem, p. 253.

Chemnitz dient Trente van repliek

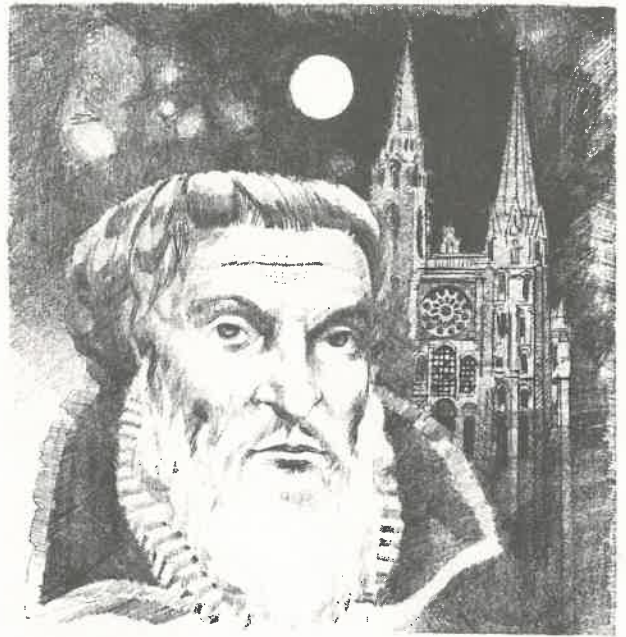
Maarten Chemnitz, soms de tweede Maarten van de Hervorming genoemd, was een van de initiatiefnemers van de 'Formula Concórdiae'. Hij bezat niet Luthers explosieve temperament noch diens dynamische taalgebruik in woord en geschrift, maar muntte uit als een zorgvuldig en precies geleerde. Hij was een leerling van Philip Melanchthon. Enkele jaren na de Formule, publiceerde hij zijn grondige 'Onderzoek van het Concilie van Trente'. Een van de belangrijkste verschillen tussen Rome en Reformatie lag in het vlak van de geloofsgerechtigheid. Volgens de 'papisten' (zoals Chemnitz ze noemde):

'bestond geloofsgerechtigheid hierin dat het de wedergeborene leidt tot gehoorzaamheid en waarneming van de dingen die in de wet staan, zodat de geloofsgerechtigheid is gehoorzaamheid aan de wet van de wedergeborene; dat is de liefde die de wet omvat, de gelovigen door de Heilige Geest wordt ingegoten.' Maarten Chemnitz, p.528.

In zijn repliek hierop stelde Chemnitz 'dat de Heilige Geest inderdaad de wet in de harten schrijft, zodat door het geloof en door de Heilige Geest, zij de wet beginnen te houden' Idem, p.529.

In navolging van Luther echter, toont Chemnitz aan dat deze gerechtigheid uit de wet is (zie Rom.8:4).

'Want de gerechtigheid uit de wet is dat iemand dat doet wat in de wet geschreven staat; de geloofsgerechtigheid is door het geloof dat toeëigenen wat Christus voor ons heeft gedaan.' Idem.p.490.

Chemnitz

Calvijn staat op dezelfde hoogte wat betreft duidelijkheid en vastbeslotenheid in het verschil tussen geloofsgerechtigheid en heiliging. Zoals in zijn christologie (wel eenheid maar geen vermenging van de twee naturen van Christus), pleit Calvijn in zijn 'Institutie' op magistrale wijze voor eenheid zonder vermenging en voor onderscheid zonder scheiding, in de twee soorten van gerechtigheid (Boek 3, H. 11).

Op dit punt waren de Hervormers sterk verbonden. Geen van hen zou hebben toegestaan dat passieve gerechtigheid zou worden vermengd, verwisseld of verward met actieve gerechtigheid.

† De 'Formula Concordiae' of Formule van Eendrachtigheid werd in 1556 opgesteld om een einde te maken aan diverse meningsverschillen in het reformatorische kamp. In 1580 werden alle Lutherse belijdenisgeschriften in het zgn. Boek van Eendrachtigheid opgenomen, waaronder dus ook de Formule.

Calvijn